

Rapport

Tevredenheid over het zelfstandig ondernemerschap

Analyse op basis van de Vlaamse Werkbaarheidsmonitor

Brussel, 3 juni 2015

Ria Bourdeaud'hui / Stephan Vanderhaeghe

Dit rapport verstrekt informatie uit de Vlaamse Werkbaarheidsmonitor voor werknemers en zelfstandige ondernemers. Bekijk alle resultaten op www.werkbaarwerk.be

Bij gebruik van gegevens en informatie uit dit rapport wordt een correcte bronvermelding op prijs gesteld.

Inhoud

Inleiding	4
1 Keuze voor zelfstandig ondernemerschap	5
2 Diverse aspecten van het zelfstandig ondernemerschap	7
2.1 Vlaanderen	7
2.2 Sectoren	9
3 Sleutels voor meer tevredenheid over de keuze voor het zelfstandig ondernemerschap	13
3.1 Financieel-economische aspecten	13
3.2 Overheid als dienstverlener	14
3.3 Samenwerking en sociale netwerken	15
3.4 Werkbaar werk en competentie-ontwikkeling	17
4 Conclusie	20
Lijst met figuren	23
Bijlage 1: Aandeel zelfstandige ondernemers tevreden naar deelgroepen, 2013	24
Bijlage 2: Toetsing evolutie aandeel tevreden 2007-2013 voor verschillende aspecten van tevredenheid naar deelgroepen	25
Bijlage 3: Prevalentie aandachtspunten voor duurzaam ondernemerschap voor verschillende aspecten van tevredenheid naar deelgroepen 2013	26

Inleiding

Dit rapport analyseert de informatie uit de Vlaamse Werkbaarheidsmonitor (WBM) over de tevredenheid van de zelfstandige ondernemers en wil hiermee informatie leveren die interessant is voor wie de uitbouw van duurzaam ondernemerschap bij zelfstandige ondernemers wil ondersteunen. Van de zelfstandige ondernemers die tevreden terugblikken op hun keuze voor het zelfstandig ondernemerschap zegt 78% onvoorwaardelijk ja op de vraag of ze zich in staat achten hun werk voort te zetten tot het pensioen. Bij degenen die ontevreden zijn over hun keuze, is dat slechts 42,1%. Van de zelfstandige ondernemers die tevreden zijn over hun keuze voor het zelfstandig ondernemerschap verwacht slechts 15,6% dat in de komende vijf jaar het niveau van activiteit zal verminderen, bij de ontevredenen loopt dit aandeel op tot bijna 50% (46,1%). Tevredenheid over de keuze voor het zelfstandig ondernemerschap gaat hand in hand met duurzaam ondernemerschap, vertaald in ondernemerschap dat vol te houden is tot aan het pensioen en dat gepaard gaat met positieve groeiverwachtingen.

De Vlaamse Werkbaarheidsmeting is een driejaarlijkse enquête over werkbaar werk bij een representatief staal van de zelfstandige ondernemers. Ze werd voor zelfstandige ondernemers reeds drie maal georganiseerd in resp. 2007 (n=2.367), 2010 (n=2.239) en 2103 (n=3.776).

In de WBM wordt in hoofdzaak informatie verzameld over de kwaliteit van het werk van zelfstandige ondernemers. De centrale vraag uit de WBM voor dit rapport is: "Hoe tevreden blikken de zelfstandige ondernemers terug op hun keuze voor het zelfstandig ondernemerschap?". Daarnaast vraagt de WBM naar de tevredenheid over een 10-tal aspecten van het ondernemerschap (de contacten met klanten en leveranciers, het personeel, de samenwerking met partners/vennoten, de contacten met de overheidsadministratie, de sociale bescherming, het inkomen, de financieel-economische situatie, de mogelijkheid tot financiering en de werktijden). Al deze informatie wordt in dit rapport samengelegd. Wie meer wil weten over de WBM en de gehanteerde methodologie kan deze informatie vinden op de website www.werkbaarwerk.be¹

Voorliggend rapport bevat drie delen en is als volgt samengesteld:

- Blikken de zelfstandige ondernemers tevreden terug op de keuze voor het zelfstandige ondernemerschap? Zijn er opvallende verschillen naar geslacht, leeftijd, opleidingsniveau, sector, ...? Zijn er verschillen met de resultaten van de meting 2007?
- Over welke aspecten van het ondernemerschap zijn de zelfstandige ondernemers het meest tevreden? Zijn er verschillen naar geslacht, leeftijd, opleidingsniveau, sector, ...? Zijn er verschuivingen ten aanzien van de meting 2007?
- Laat de WBM ons toe handvaten te detecteren om - met het oog op de uitbouw van duurzaam ondernemerschap - de tevredenheid van zelfstandige ondernemers over de keuze te verbeteren? We bekijken hiervoor de gegevens van de werkbaarheidsmonitor rond vier thema's: de financieel-economische aspecten; de dienstverlening van de overheid; de

¹ Voor meer informatie over de gehanteerde methodologie zie [Bourdeaud'hui, R. & Vanderhaeghe, S. \(2013\), Methodologische nota, beschrijving en vergelijking van de methodologie van de werkbaarheidsmonitor werknemers 2004-2007-2010-2013 en zelfstandige ondernemers 2007-2010-2013, SERV/Stichting Innovatie & Arbeid, Brussel](#)

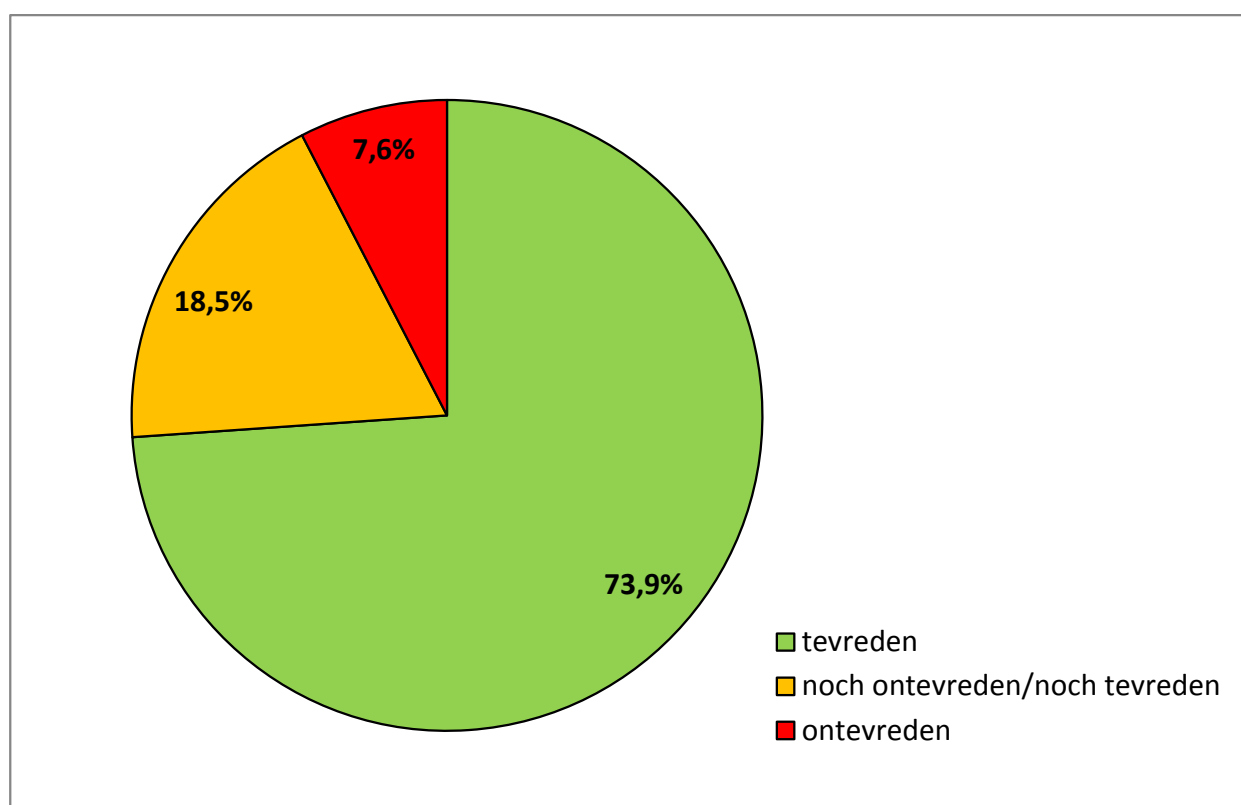
sociale netwerken en de samenwerking van zelfstandige ondernemers; werkbaar werk en competentieontwikkeling.

1 Keuze voor zelfstandig ondernemerschap

Het grootste gedeelte (73,9%) van de zelfstandige ondernemers is tevreden met de keuze voor het zelfstandig ondernemerschap. Slechts een kleine minderheid is ontevreden met deze keuze (7,6%).

Het aandeel tevreden is sinds 2007 ongeveer gelijk gebleven. Het aandeel ontevreden is in die periode toegenomen van 6,2% in 2007 naar 7,6% in 2013.

Figuur 1: Mate van tevredenheid van de zelfstandige ondernemer met de keuze voor het zelfstandig ondernemerschap, drie categorieën, 2013

Alle cijfers voor 2013 voor de deelgroepen (onderverdeling naar geslacht, leeftijd, opleidingsniveau, sector, toekomstig niveau van de activiteit, ondernemingsgrootte, anciënniteit) zijn opgenomen in bijlage 1. We bespreken hieronder een selectie van de informatie uit de bijlagen. Bijlage 2 geeft de evolutie van het aandeel tevreden voor de verschillende deelgroepen. Uit onze analyse blijkt dat voor geen enkele deelgroep dit aandeel in de periode 2007-2013 significant is gewijzigd.

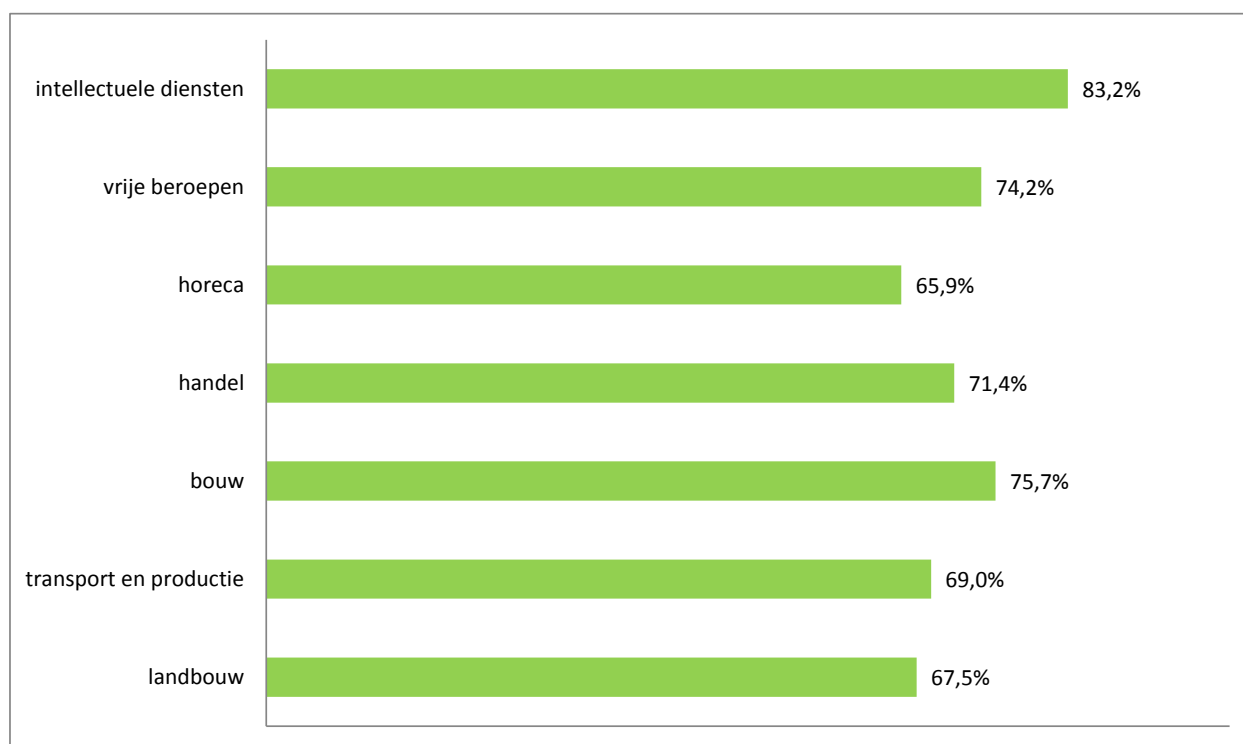
Het aandeel zelfstandige ondernemers dat tevreden is over de keuze voor het zelfstandig ondernemerschap verschilt niet significant naar leeftijd en ondernemingsgrootte. Het aandeel oudere zelfstandige ondernemers dat tevreden is over de keuze voor het zelfstandig ondernemerschap verschilt niet van dat van jongere zelfstandige ondernemers. Hetzelfde kan gezegd worden van zelfstandige ondernemers met personeel ten aanzien van deze zonder personeel of voor starters ten aanzien van zelfstandige ondernemers die reeds langer actief

zijn. Voor geslacht, opleidingsniveau, niveau van toekomstige activiteit en sector zijn er wel significante verschillen.

- Het aandeel tevredenen ligt hoger bij de mannen dan bij de vrouwen (75,9% versus 69,7%)
- Van de zelfstandige ondernemers met een diploma hoger onderwijs is 77,5% tevreden met de keuze voor het zelfstandig ondernemerschap, van de zelfstandige ondernemers met een diploma lager secundair is dat 68,9%.
- De zelfstandige ondernemers met sterke groeiverwachtingen hebben het hoogste aandeel tevredenen. Van hen is 88,5% tevreden.

Onderstaande figuur geeft de tevredenheidsresultaten weer per sector. De intellectuele diensten (bv. makelaars, consultants, immobiliën, ICT-dienstverlening) hebben met een aandeel van 83,2% de beste tevredenheidsscore. Zij lopen voorop op de bouw en de vrije beroepen met een aandeel tevredenen van resp. 75,7% en 74,2%. Het laagste aandeel tevredenen vinden we voor de horeca, de landbouw en de sector transport/productie met respectievelijk 65,9%, 67,5% en 69% van de zelfstandige ondernemers die tevreden zijn over de keuze voor het zelfstandig ondernemerschap. In de sector van de handel is ongeveer zeven op de tien tevreden met hun keuze voor het zelfstandig ondernemerschap.

Figuur 2: Aandeel tevreden met de keuze voor het zelfstandig ondernemerschap naar sector, 2013

2 Diverse aspecten van het zelfstandig ondernemerschap

In de Werkbaarheidsmonitor wordt -naast de algemene vraag over de keuze voor het zelfstandig ondernemerschap- ook nog nagegaan hoe tevreden de zelfstandige ondernemers zijn over een tiental specifieke aspecten van dit ondernemerschap. We brengen deze aspecten samen onder vier thema's:

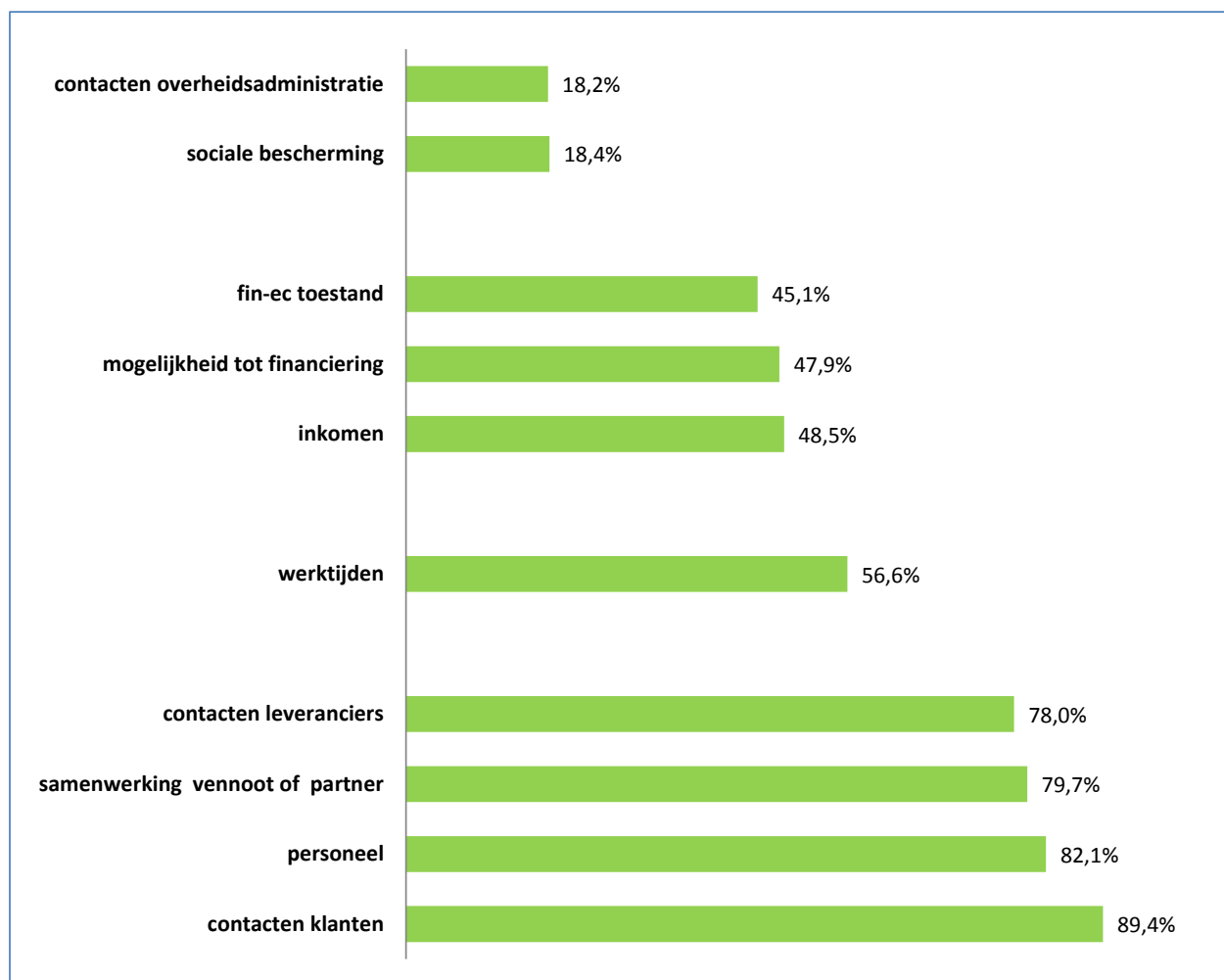
- Tevredenheid over interne en externe relaties (de samenwerking met vennoot/meewerkende partner, het personeel, de contacten met de klanten, de contacten met de leveranciers)
- Tevredenheid over de dienstverlening vanwege de overheid (de contacten met de overheidsadministratie, de sociale bescherming)
- Tevredenheid over financieel-economische aspecten (het inkomen, de financieel-economische toestand, de mogelijkheid om financiering en leningen te bekomen)
- Tevredenheid over de werktijden

Alle informatie over de tevredenheid van de zelfstandige ondernemers naar deze aspecten voor de verschillende deelgroepen (geslacht, leeftijd, opleidingsniveau, sector, groeiverwachting, ondernemingsgrootte en anciënniteit) is te vinden in bijlage 1. In bijlage 2 is te vinden of het aandeel tevredenen is geëvolueerd in de periode 2007-2013. We bespreken hieronder een selectie van de informatie uit deze twee bijlagen.

2.1 Vlaanderen

In onderstaande figuur wordt het aandeel zelfstandige ondernemers weergegeven dat tevreden is over een bepaald aspect van het ondernemerschap.

Figuur 3: Aandeel tevreden met diverse aspecten van het zelfstandig ondernemerschap, 2013

Zelfstandige ondernemers zijn van alle onderzochte aspecten van het zelfstandig ondernemerschap het meest tevreden met hun **interne en externe relaties**. Telkens meer dan 75% van de zelfstandige ondernemers zijn hierover tevreden. Het aandeel tevredenen over de klantencontacten loopt zelfs op tot bijna 90%. Ten aanzien van 2007 verschilt enkel het aandeel tevredenen met de samenwerking met vennoten/partners. Dit aandeel is in de periode 2007-2013 gedaald van 83,1% naar 79,7%.

Het aandeel van de zelfstandige ondernemers dat tevreden is over resp. de **werktijden** en de **financieel-economisch aspecten**, schommelt rond de vijftig procent. 56,6% is tevreden met de werktijden², 48,5% over het inkomen, 47,9% over de mogelijkheid om financiering te bekomen, 45,1% over de financieel-economische toestand. Het aandeel dat tevreden is over de mogelijkheid om leningen en financiering te bekomen is in de periode 2007-2013 gedaald van 58,5% in 2007 naar 47,9% in 2013.

² Dit aandeel ligt aanzienlijk hoger bij zelfstandige ondernemers met werkweken van maximaal 40 uur of met voorspelbare werktijden. Zelfstandige ondernemers met een werkweek van minder dan 40 uur hebben een hoger aandeel tevredenen over hun werktijden (72%) dan deze met een werkweek tussen de 40 en de 60 uur (59%) of met een werkweek van meer dan 60 uur (39,6%). Zelfstandige ondernemers die nooit of slechts sporadisch geconfronteerd worden met onregelmatige of onvoorspelbare werktijden hebben een hoger aandeel tevredenen over hun werktijden (66%) dan deze die daar regelmatig mee geconfronteerd worden (45%).

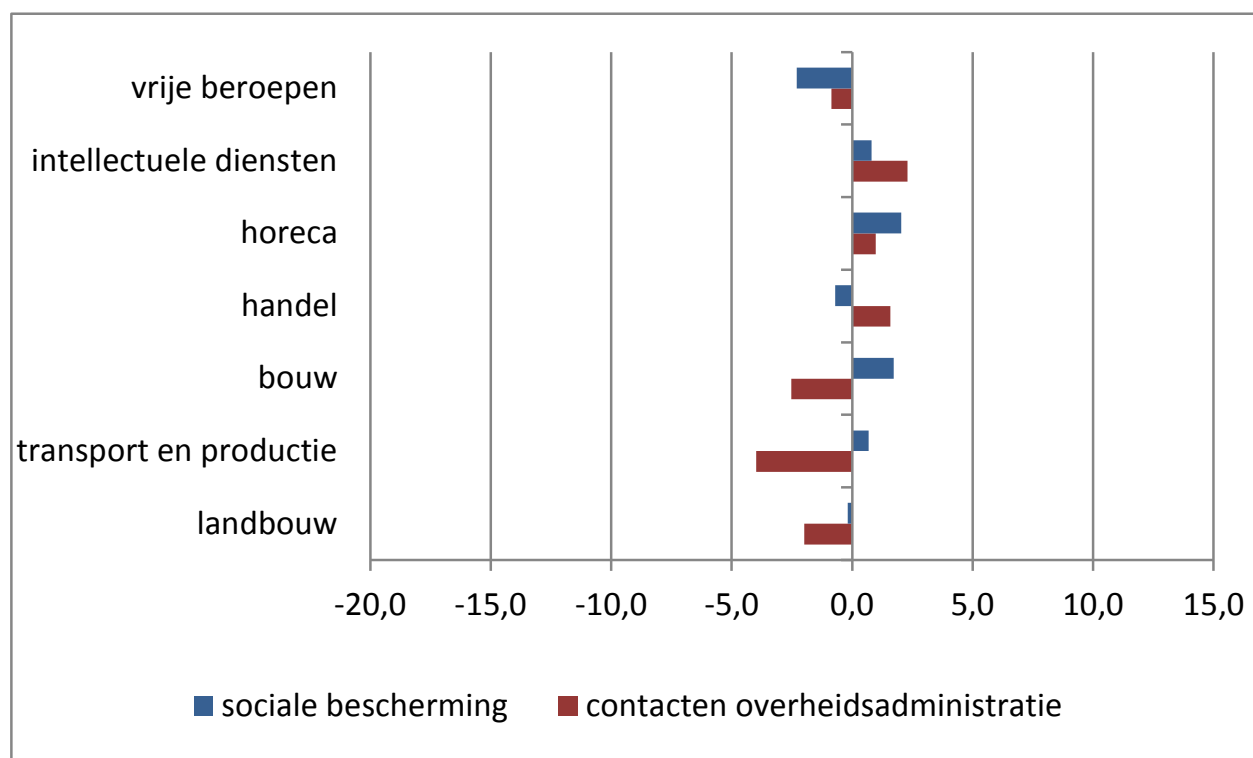
De laagste aandelen tevredenen vinden we voor de **dienstverlening vanwege de overheid**. Minder dan twee op de tien zelfstandige ondernemers is tevreden met de contacten met de overheidsadministratie of de sociale bescherming. Het aandeel tevredenen over de sociale bescherming is in de periode 2007-2013 wel toegenomen van 15,1% tot 18,4%. Het aandeel tevredenen over de contacten met de overheidsadministratie daarentegen is er in dezelfde periode gedaald van 21,6% naar 18,2%.

2.2 Sectoren

In onderstaande figuren worden de gegevens per sector uitgesplitst. In de figuren wordt telkens het aandeel tevredenen voor de sector vergeleken met het aandeel tevredenen voor Vlaanderen. De figuren geven aan hoeveel procentpunten een sector afwijkt van het aandeel voor Vlaanderen (gemiddeld aandeel). Een positieve afwijking (rechterhelft figuur) betekent dat de sector ten aanzien van het gemiddelde een hoger aandeel tevreden zelfstandige ondernemers kent voor een welbepaald aspect, bv. de contacten met de overheid. Een negatieve afwijking (linkerhelft figuur) betekent het omgekeerde. Hoe groter de afwijkingen ten aanzien van het gemiddelde, hoe meer sectoren onderling verschillen voor een bepaald aspect van tevredenheid (grotere spreiding).

1. Dienstverlening van de overheid

Figuur 4: Afwijking (in percentage punten) van het aandeel tevreden met de dienstverlening van de overheid per sector ten aanzien van het aandeel voor Vlaanderen, 2013

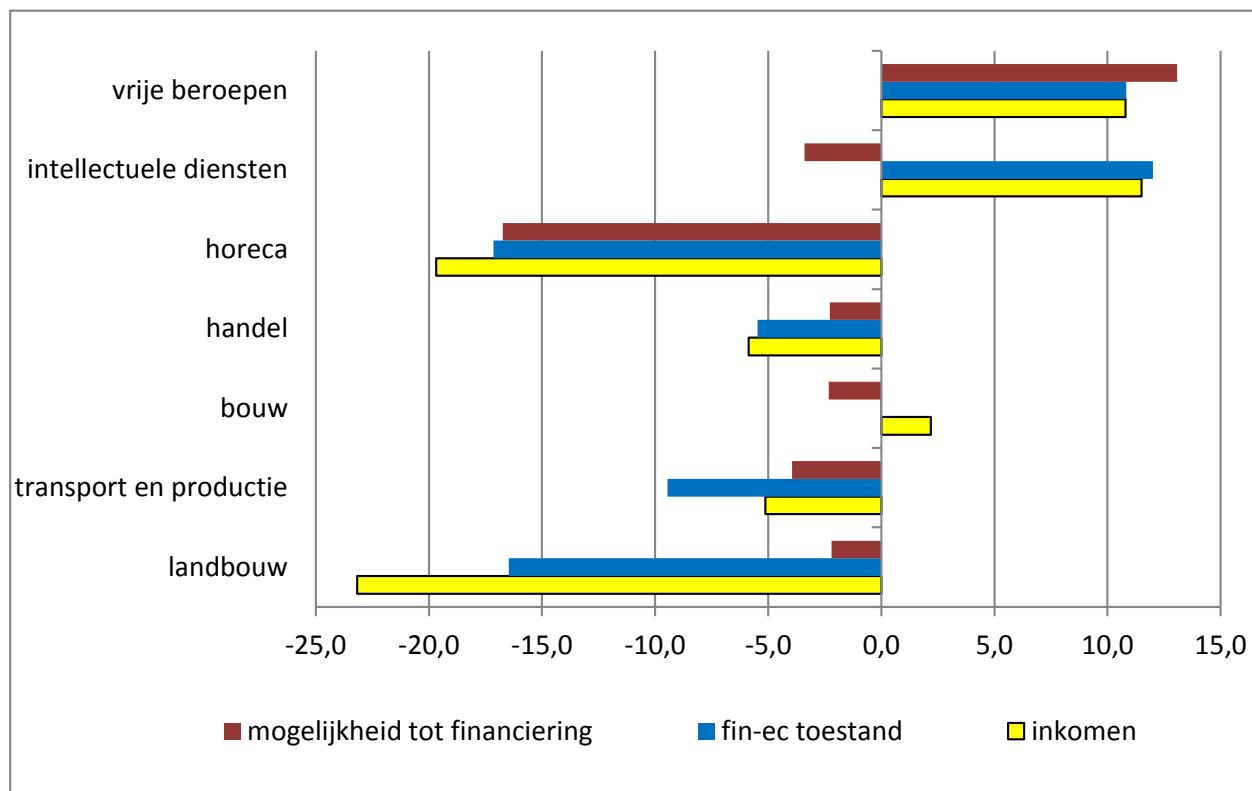

De afwijkingen van de sectoren ten aanzien van het gemiddelde zijn voor de dienstverlening van de overheid eerder beperkt. De grootste negatieve afwijking is te vinden bij transport en productie voor contacten met de overheidsadministratie. 'Slechts' 14,2% van de zelfstandige ondernemers uit deze sector is tevreden met de contacten met de overheidsadministratie.

Zowel de horeca als de intellectuele diensten hebben in vergelijking met het gemiddelde een hoger aandeel tevredenen, zowel voor de contacten met de overheidsadministratie als voor de sociale bescherming.

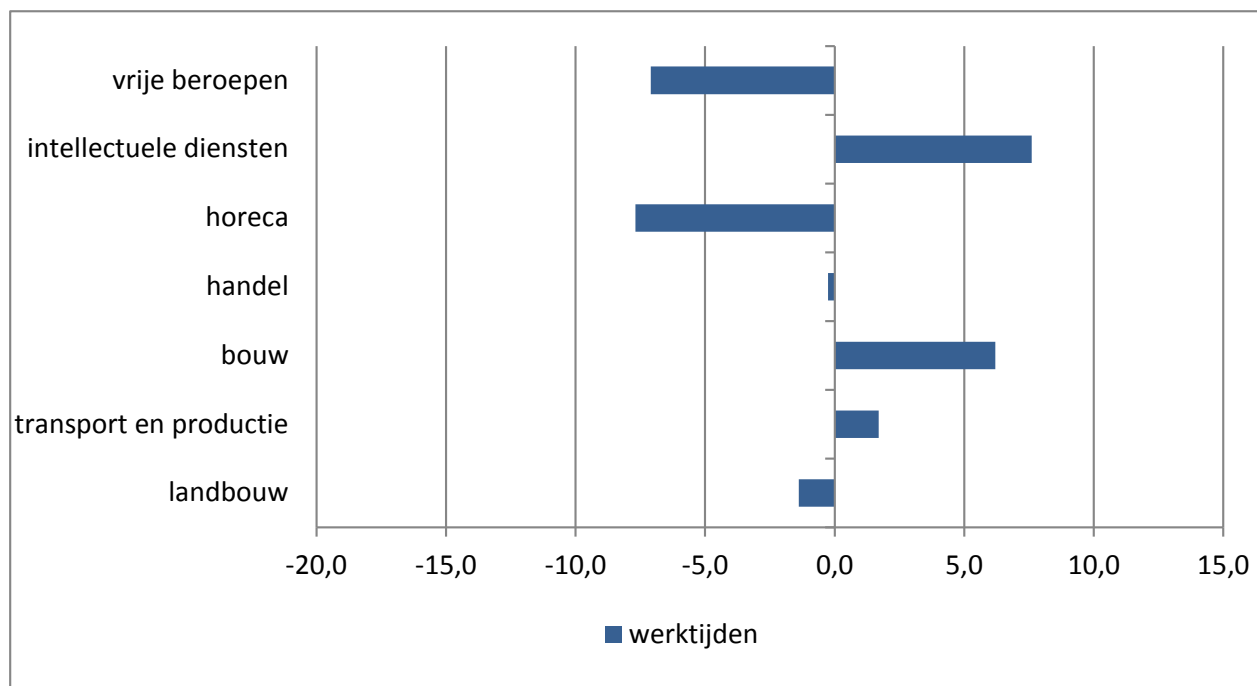
2. Financieel-economische aspecten

Figuur 5: Afwijking (in procentpunt) van het aandeel tevreden met financieel-economische aspecten van het ondernemerschap per sector ten aanzien van het aandeel voor Vlaanderen, 2013

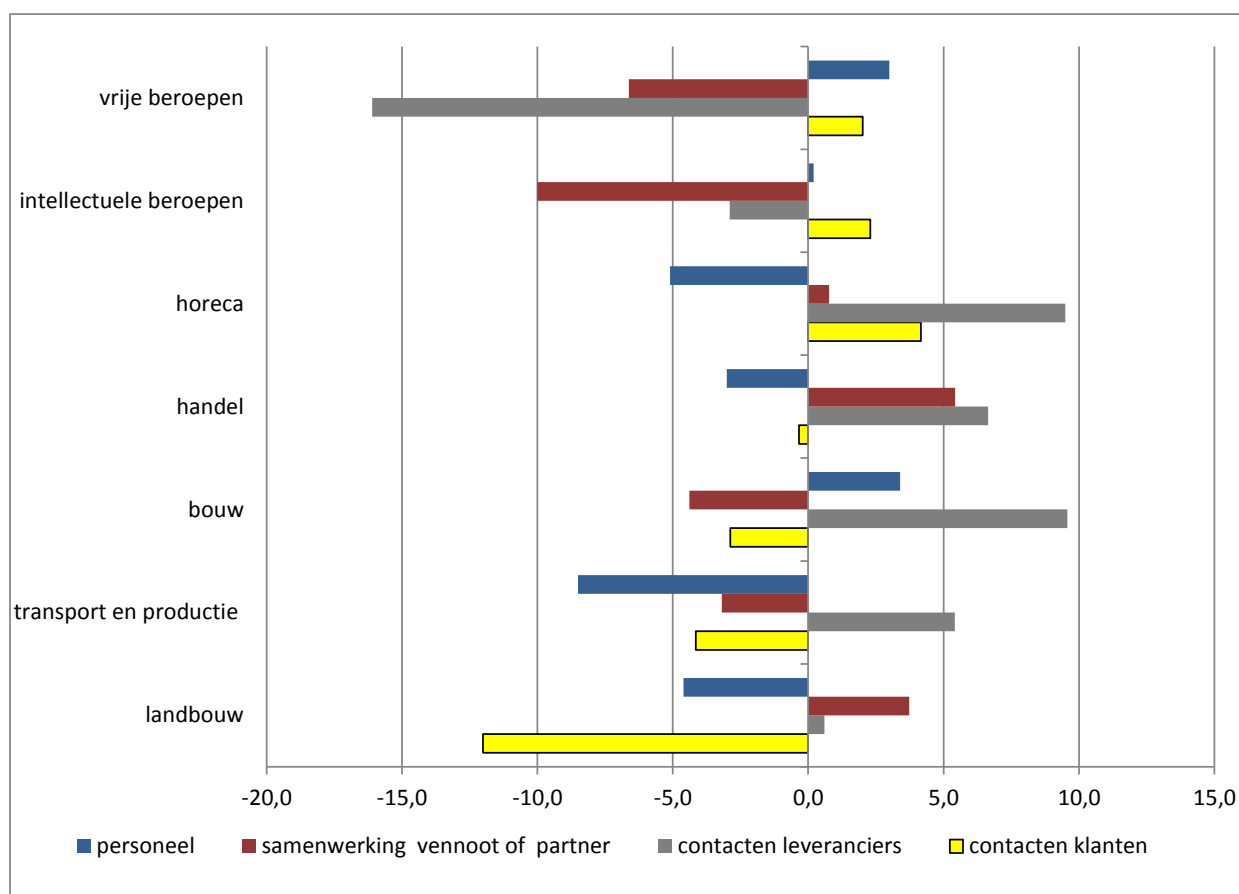
De verschillen tussen de sectoren op het vlak van financieel-economische aspecten zijn groot. Het is duidelijk dat de landbouw, transport/productie, de handel en de horeca voor alle financieel-economische aspecten een lager aandeel tevredenen hebben dan het gemiddelde (negatieve afwijking ten aanzien van het gemiddelde). De zelfstandige ondernemers met een vrij beroep hebben voor alle financieel-economische aspecten het grootste aandeel tevredenen (positieve afwijking ten aanzien van het gemiddelde). Dit is ook zo voor de intellectuele beroepen en dit met uitzondering van de mogelijkheid tot financiering. Voor dit aspect liggen het aandeel tevredenen bij de intellectuele diensten lager dan gemiddeld. Het aandeel tevredenen voor de financieel-economische aspecten in de bouwsector sluit het dichtst aan bij het gemiddelde.

3. Werktijden

Figuur 6: Afwijking (in percentage punten) van het aandeel tevreden met werktijden per sector ten aanzien van het aandeel voor Vlaanderen, 2013

Er is in vergelijking met de financieel-economische aspecten weinig verschil tussen de sectoren wanneer we kijken naar het aandeel tevreden over de werktijden. De zelfstandige ondernemers uit de horeca (48,9%) en vrije beroepen (49,5%) hebben het kleinste aandeel tevreden over hun werktijd, deze uit de bouw (62,8%) en de intellectuele diensten (64,2%) het hoogste. De horeca kenmerkt zich door een groot aandeel zelfstandige ondernemers dat gemiddeld meer dan 60 uur per week presteert (57,9%), terwijl dit aandeel bij de intellectuele diensten veel lager is (13,3%).

4. Interne en externe relaties

Figuur 7: Afwijking (in percentage punten) van het aandeel tevreden met de externe contacten en de interne contacten per sector ten aanzien van het aandeel voor Vlaanderen, 2013

Geen enkele sector wijkt zowel voor de externe als voor de interne contacten 'in dezelfde richting' af van het gemiddelde. Zo wijkt bijvoorbeeld voor de handel het aandeel tevredenen over de klantencontacten nauwelijks af van het gemiddelde. Het aandeel tevredenen over de samenwerking met vennoten/partners en het aandeel tevredenen over de contacten met de leveranciers liggen voor de handel hoger dan het gemiddelde. Het aandeel tevredenen over het personeel ligt in deze sector dan weer lager dan het gemiddelde.

De grootste positieve afwijking van het gemiddelde (rechterkant figuur) vinden we voor zelfstandige ondernemers uit de bouw en de horeca voor wat betreft contacten met leveranciers. De grootste negatieve afwijking van het gemiddelde (linkerkant figuur) vinden we bij de vrije beroepen wat betreft de contacten met de leveranciers. 'Slechts' 61,9% van de zelfstandige ondernemers uit deze sector is tevreden met de contacten met de leveranciers (t.a.v. gemiddelde 78,1%). Ook voor de klantencontacten in de landbouwsector is er een groot negatief verschil met het gemiddelde (77,4% versus 89,4%). Bij de intellectuele beroepen valt ten aanzien van het gemiddelde het lagere aandeel tevredenen over de samenwerking met vennoten/partners op (69,7% ten aanzien van 79,7). In de sector van transport en productie is het aandeel tevredenen met het personeel opvallend lager dan het gemiddelde (73,5% versus 82,1%).

3 Sleutels voor meer tevredenheid over de keuze voor het zelfstandig ondernemerschap

Globaal genomen is 73,9% van de zelfstandige ondernemers tevreden met zijn of haar keuze voor het zelfstandig ondernemerschap. Dit aandeel varieert sterk en hangt samen met de tevredenheid over een aantal specifieke aspecten van dit zelfstandig ondernemerschap en met de kwaliteit van het werk van de zelfstandige ondernemer. In dit deel onderzoeken we deze variatie met het oog op het ontdekken van een aantal sleutels om de tevredenheid over de keuze voor het zelfstandig ondernemerschap te verhogen³. Deze informatie is nuttig voor wie op zoek is naar ruimte om het duurzaam zelfstandig ondernemerschap te ondersteunen. We gebruiken voor de analyse naast de informatie over de tevredenheid over een aantal relevante aspecten van het ondernemerschap ook andere informatie uit de Werkbaarheidsmonitor (werkbaar werk, sociaal netwerk, ervaren competenties,...)

Voor volgende thema's⁴ wordt nagegaan of ze de tevredenheid over de keuze voor het zelfstandig ondernemerschap kunnen verhogen:

- Financieel-economische aspecten
- Overheid als dienstverlener
- Samenwerking en sociale netwerken
- Werkbaar werk en competentieontwikkeling

In bijlage 3 vindt de lezer de prevalentie van deze thema's voor de verschillende deelgroepen. De meest relevante bevindingen hieruit worden in onderstaande bespreking opgenomen.

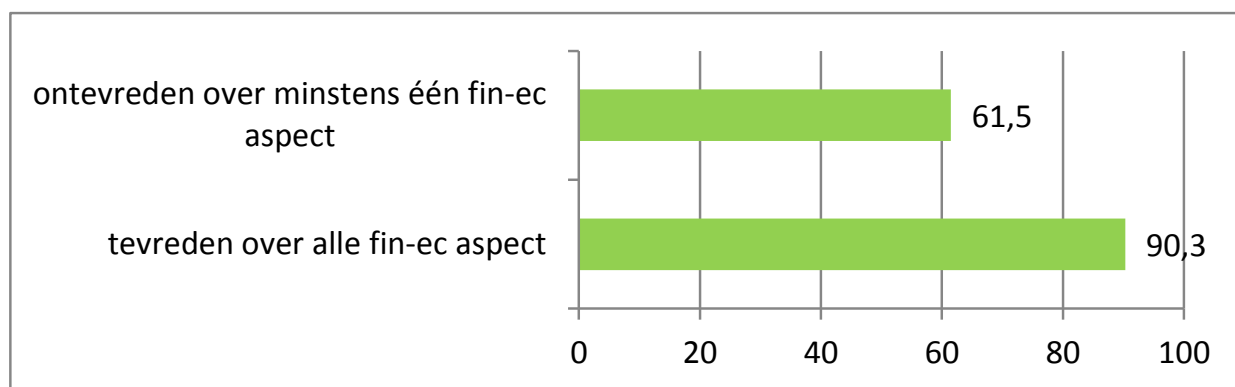
3.1 Financieel-economische aspecten

De tevredenheid over de keuze van het zelfstandig ondernemerschap hangt nauw samen met de tevredenheid over een aantal financieel-economische aspecten zoals de tevredenheid over het inkomen, de tevredenheid over de financieel-economische situatie en de mogelijkheid om financiering of leningen te bekommen. 29,2% van de zelfstandige ondernemers is tevreden met elk van deze drie aspecten, 41,6% is ontevreden met minstens één van deze drie aspecten. Uit onderstaande figuur blijkt dat bij de zelfstandige ondernemers die tevreden zijn over alle financieel-economische aspecten 90,3% tevreden is over zijn of haar keuze voor het zelfstandig ondernemerschap. Bij de zelfstandige ondernemers die ontevreden zijn over minstens één van deze aspecten, daalt dit aandeel tot 61,5%.

³ In recent Nederlands onderzoek (Dijkhuizen, J. Een succesvolle ondernemer is een tevreden ondernemer, ESB, jaargang 99, 51-53) worden een aantal elementen getoetst die kunnen bijdragen aan de tevredenheid over het ondernemerschap. Er zijn hoge correlaties gevonden met onder meer financieel succes, relatie met de klanten, het behalen van persoonlijke doelen (balans werk-privé en beslissingsvrijheid) en de persoonlijke ontwikkeling.

⁴ Er is geen verdere analyse gemaakt van het aspect 'interne en externe relaties'. Voor dit aspect werden bij de zelfstandige ondernemers immers reeds vrij hoge tevredenheidsscores opgetekend.

Figuur 8: Aandeel tevreden met de keuze voor het zelfstandig ondernemerschap opgesplitst naar tevredenheid over financieel-economische aspecten van het ondernemerschap, 2013

Omdat er een sterk verband bestaat tussen het aandeel dat tevreden is over de keuze voor het zelfstandig ondernemerschap en het aandeel dat tevreden is over de financieel-economische aspecten van het ondernemerschap, is de **daling** – sinds 2007 - van de **tevredenheid over mogelijkheid om leningen of financiering te bekommen** een aandachtspunt. Bovendien is deze daling merkbaar bij alle deelgroepen, en dus ook bij de zelfstandige ondernemers met een sterke groeiverwachting. Bij deze groep daalt het aandeel dat tevreden is over de mogelijkheid om leningen of financiering te bekommen van 62,1% in 2007 naar 53,6% in 2013.

Ook **startende** zelfstandige ondernemers verdienen in dit verband extra aandacht. Onder hen is slechts 39,9% tevreden met de mogelijkheid om leningen en financiering te bekommen.

Opvallend is ook de situatie van de zelfstandige ondernemers uit de **horeca**. Voor alle financieel-economische aspecten is het aandeel dat tevreden is in de horeca lager dan het aandeel voor Vlaanderen: aandeel tevreden met het inkomen 28,8% t.o.v. 48,5%, met de financieel-economische situatie 27,9% t.o.v. 45,1%, met de mogelijkheid om leningen en financiering te bekommen 31,2% t.o.v. 47,9%. Ook de cijfers voor de **landbouw** zijn lager dan het gemiddelde wat betreft de tevredenheid over het inkomen (25,3%) en de tevredenheid over de financieel-economische situatie (28,6%). Over de mogelijkheid om leningen en financiering te bekommen verschilt het aandeel tevreden in de landbouwsector weinig met het gemiddelde.

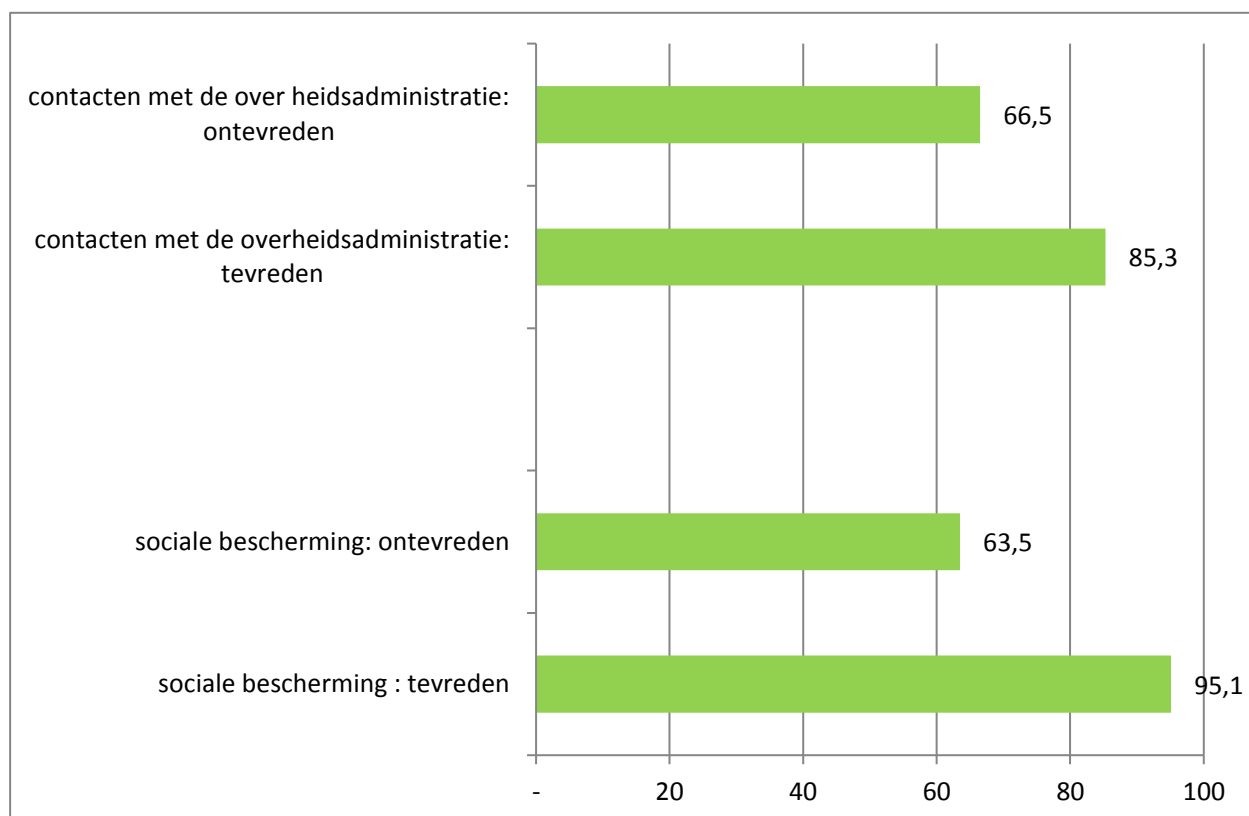
3.2 Overheid als dienstverlener

De tevredenheid over de keuze voor het zelfstandig ondernemerschap hangt ook sterk samen met de tevredenheid over een aantal aspecten die we kunnen linken aan het functioneren van de overheid: contacten met de overheidsadministratie en sociale bescherming. Omwille van de relatief kleine aandelen tevreden werd hier niet gerapporteerd aan de hand van een samengestelde indicator.

Uit onderstaande figuur blijkt dat van de zelfstandige ondernemers die tevreden zijn over de sociale bescherming 95,1% ook tevreden is over zijn of haar keuze voor het zelfstandig ondernemerschap. Bij de zelfstandige ondernemers die ontevreden zijn over de sociale bescherming bedraagt dit aandeel slechts 63,5%.

Ook voor de contacten met de overheidsadministratie zien we hetzelfde patroon. Van de zelfstandige ondernemers die tevreden zijn over hun contacten met de overheidsadministratie is 85,3% ook tevreden over de keuze voor het zelfstandig ondernemerschap. Bij de zelfstandige ondernemers die ontevreden zijn over de contacten met de overheidsadministratie bedraagt dit aandeel slechts 66,5%.

Figuur 9: Aandeel tevreden met de keuze voor het zelfstandig ondernemerschap opgesplitst naar tevredenheid over de contacten met de overheidsadministratie en de sociale bescherming, 2013

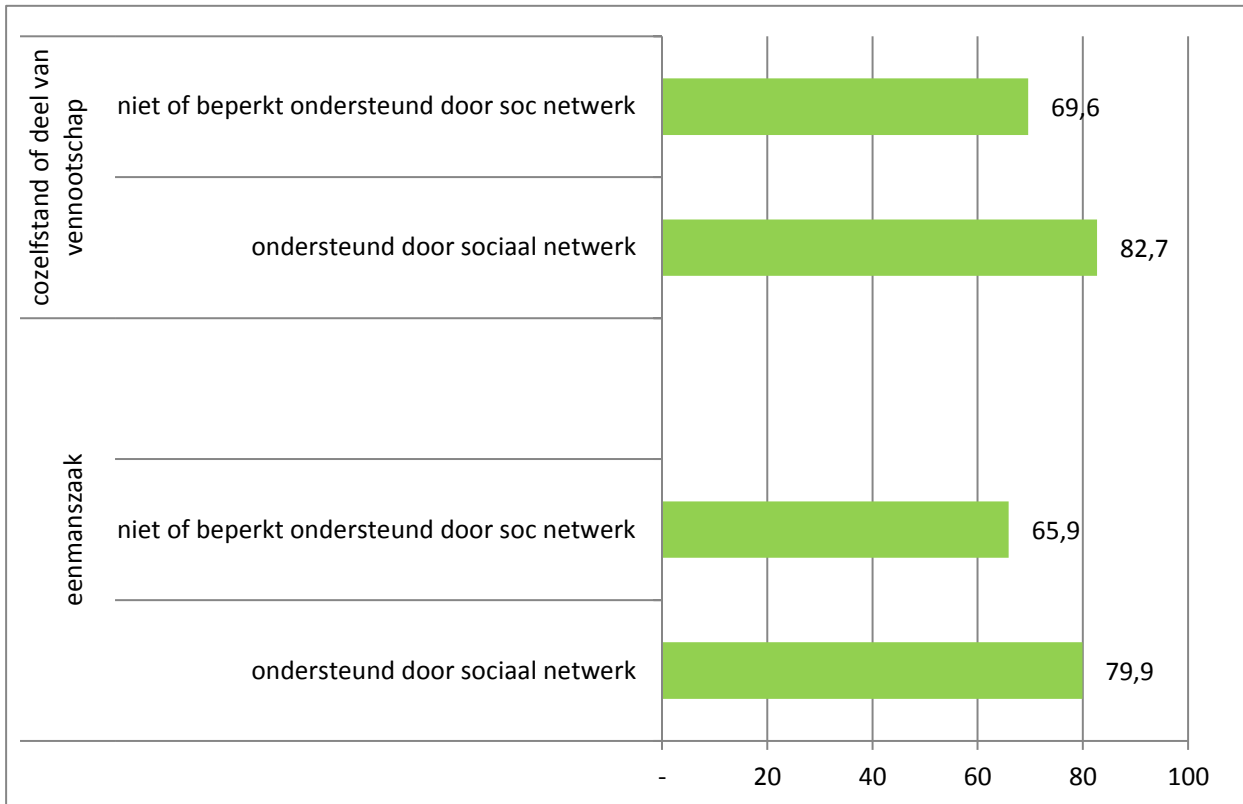
Uit de analyse in deel 2.1. bleek reeds dat zowel over de contacten met de overheidsadministratie als over de sociale bescherming minder dan één op de vijf zelfstandige ondernemers tevreden zijn. Er zijn op dat vlak weinig verschillen tussen de sectoren. Voor de tevredenheid over de sociale bescherming is er sinds 2007 een verbetering merkbaar, voor de tevredenheid over de contacten met de overheidsadministratie zien we het omgekeerde.

3.3 Samenwerking en sociale netwerken

Het aandeel zelfstandige ondernemers dat tevreden terugblijkt op zijn of haar keuze voor het zelfstandig ondernemerschap is groter bij die zelfstandige ondernemers die zich in hun bedrijfsvoering ondersteund voelen door een sociaal netwerk⁵. Het maakt daarbij minder uit of het gaat over een eenpersoonszaak, of de zelfstandige ondernemer deel uitmaakt van een ruimer samenwerkingsverband, al dan niet onder de vorm van een vennootschap.

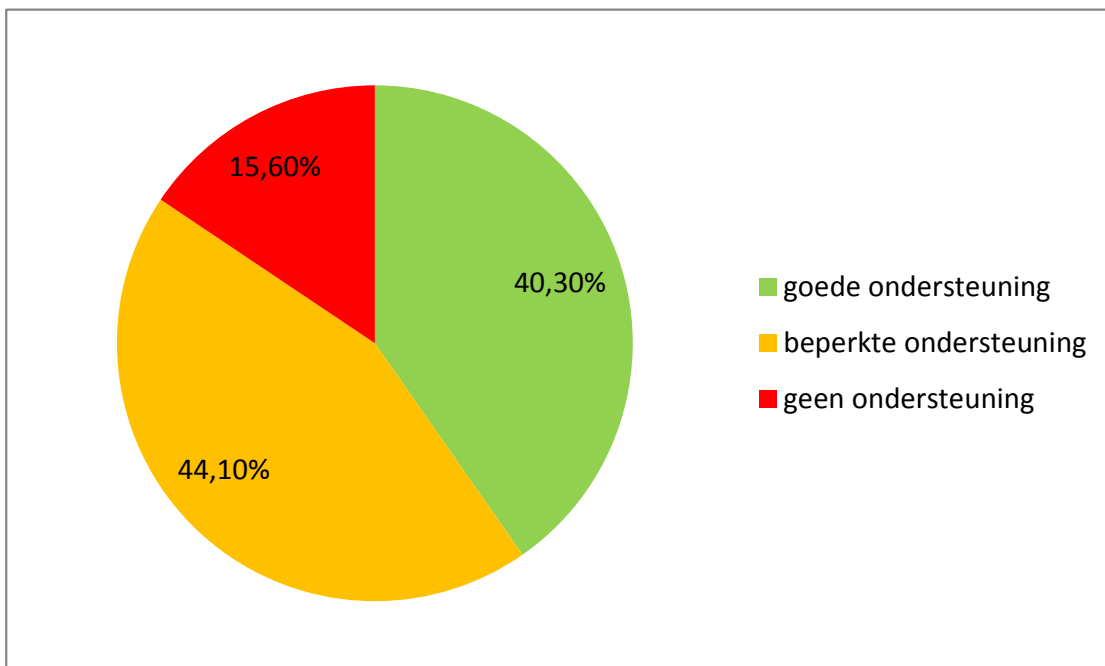
⁵ Deze informatie is gebaseerd op de vraag: 'Voelt u zich (als u dat nodig vindt) bij uw bedrijfsvoering ondersteund door een sociaal netwerk (verenigingen, externe adviseurs, familiaaraad)?'. Er wordt in de analyse een onderscheid gemaakt tussen niet of beperkt ondersteund (helemaal niet, in beperkte mate) en ondersteund door sociaal netwerk (helemaal, in belangrijke mate).

Figuur 10: Aandeel tevreden met de keuze voor het zelfstandig ondernemerschap opgesplitst naar samenwerking en sociaal netwerk, 2013

In dit verband is het interessant even stil te staan bij de groep zelfstandige ondernemers die zich niet of beperkt ondersteund voelen door een sociaal netwerk. Een grote groep van zelfstandige ondernemers (44,1%) voelt zich slechts in beperkte mate ondersteund vanuit een sociaal netwerk en 15,6% zelfs helemaal niet. 40% van de zelfstandige ondernemers voelt zich wel goed ondersteund door een sociaal netwerk.

Figuur 11: Mate van ondersteuning door sociaal netwerk, 2013

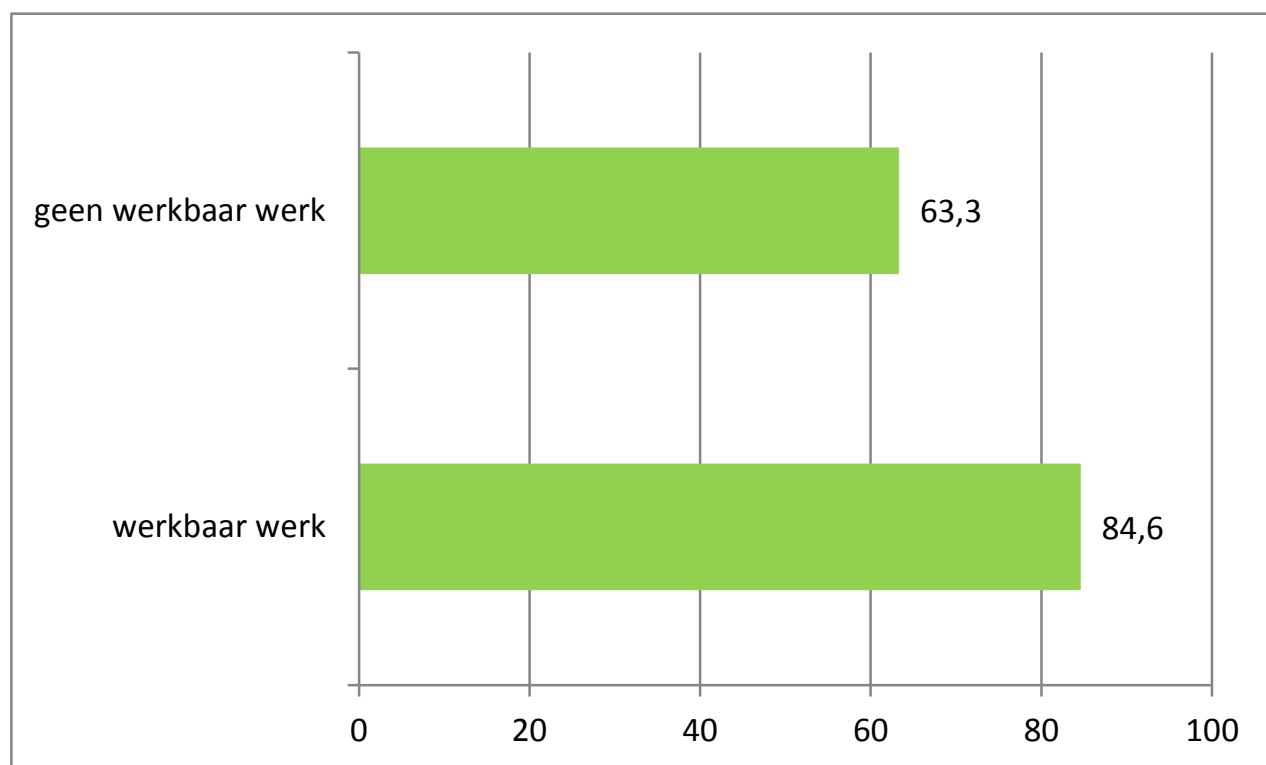
Op dat vlak zijn er verschillen naar scholingsgraad: zo bedraagt bij de laaggeschoolden (maximaal lager secundair onderwijs) het aandeel dat geen of een beperkte ondersteuning heeft 70,8%, terwijl dit aandeel bij de zelfstandige ondernemers met een opleiding in het hoger onderwijs 'slechts' 55% bedraagt.

3.4 Werkbaar werk en competentie-ontwikkeling

De Vlaamse Werkbaarheidsmonitor peilt naar de kwaliteit van het werk van de zelfstandige ondernemer. Werkbaar werk is werk dat aan vier criteria voldoet: het gaat over kwaliteitsvol werk zowel op het vlak van psychische vermoeidheid, welbevinden in het werk, leermogelijkheden en werk-privébalans⁶. Met andere woorden werk dat het label 'werkbaar' krijgt leidt niet tot werkstress (psychische vermoeidheid), is motiverend (welbevinden in het werk), biedt voldoende leerkansen en houdt evenwicht met het privéleven. In 2013 had 51,4% van de zelfstandige ondernemers werkbaar werk.

Uit onderstaande figuur blijkt dat van de zelfstandige ondernemers met werkbaar werk 84,6% tevreden is over de keuze voor het zelfstandig ondernemerschap. Bij de zelfstandige ondernemers die geen werkbaar werk hebben is dat slechts 63,3%.

Figuur 12: Aandeel tevreden met keuze zelfstandig ondernemerschap opgesplitst naar werkbaar werk, 2013

Zelfstandige ondernemers met kwaliteitsvol werk zijn vaker tevreden over hun keuze voor het zelfstandig ondernemerschap. Aandacht voor de kwaliteit van het werk voor de zelfstandige ondernemer is dan ook een zinvolle stap in de richting van duurzaam ondernemerschap.

⁶ Voor meer informatie over de gehanteerde methodologie zie Bourdeaud'hui, R. & Vanderhaeghe, S. (2013), Methodologische nota, beschrijving en vergelijking van de methodologie van de werkbaarheidsmonitor loontrekkende 2004-2007-2010-2013 en zelfstandige ondernemers 2007-2010-2013, SERV/Stichting Innovatie & Arbeid, Brussel.

Initiatieven voor een betere werk-privébalans, voldoende leer- en opleidingskansen in het werk, aandacht voor psychosociale belasting en een uitdagende en motiverende werkomgeving zijn dan ook een aandachtspunt bij het bevorderen ervan. In 2013 is er voor 31,6% van de zelfstandige ondernemers sprake van een onevenwicht in de werk-privébalans. Voor 33,4% van de zelfstandige ondernemers is er sprake van problematische psychische vermoeidheid en voor één derde hiervan is er zelfs een risico op het ontwikkelen van burn-outklachten. Zelfstandige ondernemers hebben doorgaans wel een boeiende job met veel leeransen. Slechts 8,4% van de zelfstandige ondernemers ervaart zijn werk als onvoldoende motiverend en voor slechts 4,7% biedt het werk onvoldoende leeransen. De werkbaarheid van zelfstandige ondernemers zal verhogen indien er werk wordt gemaakt van de aanpak van één of meerdere werkbaarheidsknelpunten. Gezien de hoge prevalentie van psychische vermoeidheid en de werk-privébalansproblematiek ligt de aanpak hiervan - met het oog op het verhogen van de werkbaarheid van de zelfstandige ondernemers - voor de hand. Het onderzoeksrapport 'Wat maakt werk werkbaar?'⁷ bekijkt welke sleutels hiervoor van belang zijn. Hieronder worden een paar bevindingen uit dit onderzoek weergegeven:

- Aandacht voor hoge belasting, zowel in termen van veel werk (hoge werkdruk) als in termen van emotionele belasting, doet het risico op psychische vermoeidheid en op problemen in de werk-privébalans sterk verminderen
- Lange werkweken (meer dan 60 uur per week) zijn vooral nefast voor de werk-privébalans maar - weliswaar in mindere mate - ook voor de psychische vermoeidheid

De percentages voor werkbaar werk en deze van de werkbaarheidsknelpunten verschillen naargelang de deelpopulatie. Alle informatie over de werkbaarheid bij de verschillende deelgroepen en sectoren is te vinden op de website www.werkbaarwerk.be. We geven hier enkel een paar opvallende resultaten

- In de horeca ligt voor de vier werkbaarheidsdimensies het aandeel problematisch hoger dan het gemiddelde voor Vlaanderen: 40% voor psychische vermoeidheid, 16,8% voor onvoldoende motiverend werk, 14,7% voor onvoldoende leeransen en 41,3% voor onevenwicht in de werk-privébalans.
- De psychische vermoeidheid ligt bij jonge zelfstandige ondernemers met 37,2% significant hoger dan bij de 55+ ers (30,7%).
- De zelfstandige ondernemers zonder personeel hebben een kleiner dan gemiddeld aandeel voor onevenwicht in de werk-privébalans (30,6%).

Zoals hierboven aangegeven hebben bijna alle zelfstandige ondernemers voldoende leeransen (94,3%). Dit betekent nog niet dat zelfstandige ondernemers geen competentiedeficit kunnen ervaren bij het uitoefenen van hun werk: 7,8% van de zelfstandige ondernemers ervaren een ernstig competentiedeficit op het vlak van technische vaardigheden, 28,1% op het vlak van managementvaardigheden⁸. Onderstaande figuur toont het belang aan van de ervaren

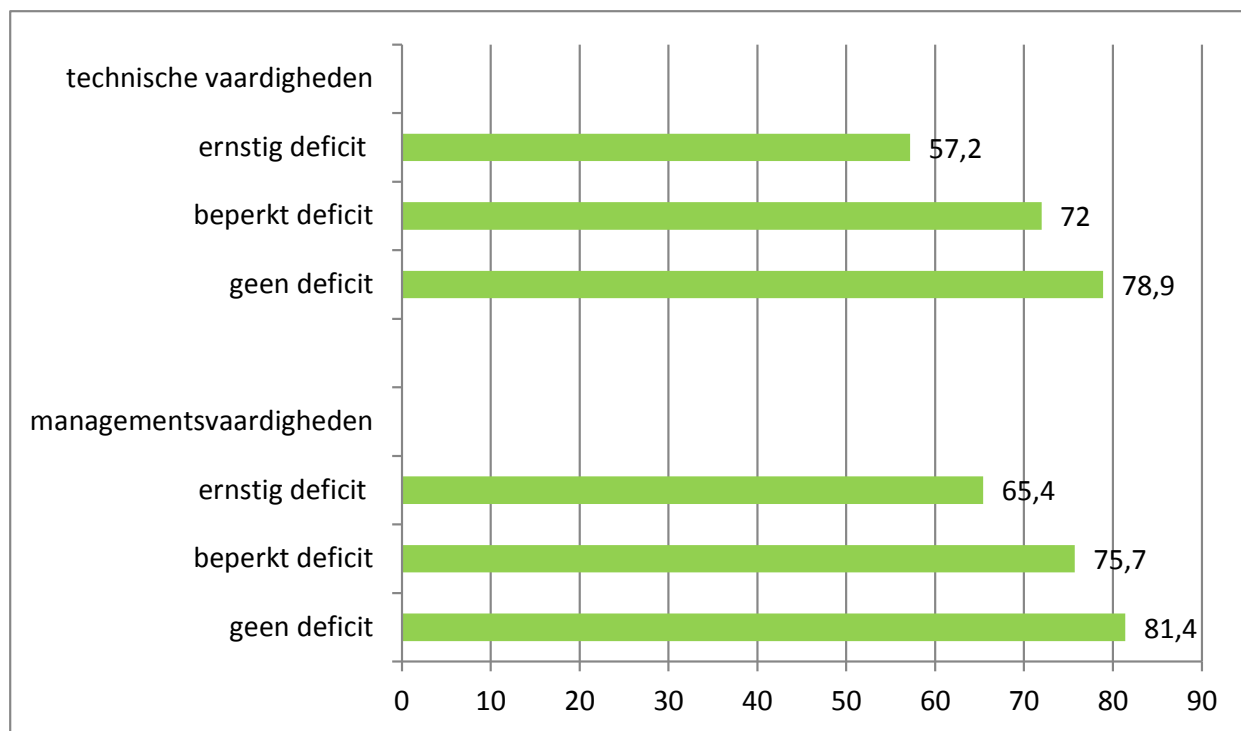
⁷ Voor meer informatie zie Bourdeaud'hui, R. & Vanderhaeghe, S. (2015), Wat maakt werk werkbaar voor zelfstandige ondernemers? Onderzoek naar determinanten van werkbaar werk op basis van de Vlaamse Werkbaarheidsmonitor 2007-2010-2013, SERV/Stichting Innovatie & Arbeid, Brussel, 2015

⁸ Deze informatie is gebaseerd op de vraag: 'Voelt u zich voldoende opgeleid voor de 1. de vakinhoudelijke of technische aspecten van uw zelfstandige activiteit en 2. Het beheer en management van uw bedrijf of firma?'. Er wordt analyse een onderscheid gemaakt tussen 'geen competentiedeficit' ('altijd'), 'beperkt competentiedeficit' ('vaak') en 'ernstig competentiedeficit' ('soms', 'nooit'). De verdeling van de zelfstandige ondernemers naar deficit op het vak van technisch competentie: 7,8% heeft een ernstig deficit, 46,8% heeft een beperkt deficit, 45,3% heeft geen deficit. De verdeling van de zelfstandige ondernemer naar deficit op het

competenties (technische, management) voor de tevredenheid over de keuze voor het zelfstandig ondernemerschap. Van de zelfstandige ondernemers die geen deficit ervaren op het vlak van managementcompetenties is 81,4% tevreden met de keuze voor het zelfstandig ondernemerschap, bij degenen die op dat vlak een ernstig deficit ervaren loopt dit aandeel terug tot 65,4%. Voor de technische competenties zijn deze aandelen resp. 78,9% en 57,2%. Een volledige analyse van het competentieportfolio van de zelfstandige ondernemers is te vinden in het rapport dat de Stichting Innovatie & Arbeid hiervoor heeft gepubliceerd⁹. We geven hier enkele opvallende resultaten:

- Amper een vijfde van de zelfstandige ondernemers ervaart geen enkel competentiedeficit, noch technisch, noch qua management.
- Een ernstig technisch competentiedeficit komt verhoudingsgewijs het meeste voor in de land- en tuinbouwsector en bij de jonge starters, en schommelt in deze deelpopulaties rond de 10%.
- Het managementcompetentiedeficit (bedrijfsbeheer in de ruime zin van het woord) is een veel wijder verspreid probleem bij de Vlaamse zelfstandige ondernemer. Het aandeel van de ondernemers met een ernstig managementcompetentiedeficit varieert in de verschillende deelpopulaties tussen een kwart tot de helft. Kwetsbaarst zijn de vrouwen, de jongste ondernemers, de vrije beroepen, de bouw en de land- en tuinbouw.

Figuur 13: Aandeel tevreden met keuze zelfstandig ondernemerschap opgesplitst naar ervaren competenties (technische, management), 2013

vlak van management: 28,1% heeft een ernstig deficit, 49,7% heeft een beperkt deficit, 22,2% heeft geen deficit.

⁹ Voor meer informatie zie Penne, k. & Bourdeaud'hui, R. (2015), De competentieportfolio van de Vlaamse zelfstandige ondernemer, een analyse op basis van gegevens uit de Vlaamse Werkbaarheidsmonitor 2007-2013, SERV/Stichting Innovatie & Arbeid, Brussel.

4 Conclusie

Bijna **drie op de vier** zelfstandige ondernemers (**73,9%**) is **tevreden** met de keuze voor het zelfstandig ondernemerschap. Slechts een kleine minderheid is ontevreden met deze keuze (7,6%). Het aandeel tevredenen blijft sinds 2007 nagenoeg ongewijzigd. Het aandeel ontevredenen is in die periode toegenomen van 6,2% in 2007 naar 7,6% in 2013.

Het aandeel zelfstandige ondernemers dat tevreden is over de keuze voor het zelfstandig ondernemerschap, verschilt niet naar leeftijd en ondernemingsgrootte. Voor geslacht, opleidingsniveau, sector en het niveau van toekomstige activiteit zijn er wel verschillen. Het aandeel tevredenen ligt hoger bij de mannen dan bij de vrouwen (75,9% versus 69,7%) en bij de zelfstandige ondernemers met een diploma hoger onderwijs dan bij deze met een diploma lager secundair (77,5% versus 68,9%). Het aandeel tevredenen ligt het hoogst bij de zelfstandige ondernemers met sterke groeiverwachtingen (88,5%). Uit een vergelijking tussen de sectoren blijkt dat intellectuele diensten met een aandeel van 83,2% ongeveer 7 procentpunten voorlopen op de bouw en de vrije beroepen met een aandeel tevredenen van resp. 75,7% en 74,2%. Het kleinste aandeel tevredenen vinden we voor de horeca, de landbouw en de sector transport/productie met respectievelijk 65,9%, 67,5% en 69%. In de sector van de handel is ongeveer zeven op tien tevreden met zijn of haar keuze.

Wanneer we inzoomen op de diverse deelaspecten van de tevredenheid dan stellen we vast dat zelfstandige ondernemers het meest tevreden zijn over **hun interne en externe relaties** (de contacten met de klanten, contacten met de leveranciers, het personeel, de samenwerking met vennoten/partners). Telkens meer dan 75% van de zelfstandige ondernemers zijn hierover tevreden. De tevredenheid over de klantencontacten loopt zelfs op tot bijna 90%. Ten aanzien van 2007 verschilt enkel het aandeel dat tevreden is over de samenwerking met vennoten/partners. Het aandeel tevredenen is in de periode 2007-2013 gedaald van 83,1% naar 79,7%.

Het aandeel tevredenen is het laagst voor wat betreft **dienstverlening vanwege de overheid**. Minder dan twee op de tien zelfstandige ondernemers is tevreden met de contacten met de overheidsadministratie of over de sociale bescherming. Dit aandeel vinden we terug bij alle deelgroepen en voor alle sectoren. Het aandeel tevredenen met de sociale bescherming is in de periode 2007-2013 wel toegenomen van 15,1% tot 18,4%. Het aandeel dat tevreden is over de contacten met de overheidsadministratie, is daarentegen in dezelfde periode gedaald van 21,6% naar 18,2%.

Het aandeel van de zelfstandige ondernemers dat tevreden is over de **werktijden** en de **financieel-economisch aspecten** schommelt rond de vijftig procent. 56,6% is tevreden over de werktijden, 48,5% over het inkomen, 47,9% over de mogelijkheid om financiering te bekomen en 45,1% over de financieel-economische toestand. Het aandeel dat tevreden is over de mogelijkheid om leningen en financiering te bekomen is in de periode 2007-2013 gedaald van 58,5% in 2007 naar 47,9% in 2013. Deze daling is terug te vinden bij alle deelgroepen, dus ook bij de ondernemers met een sterke groeiverwachting (van 62,1% naar 53,6%). Het aandeel voor de starters ligt met 39,9% opvallend laag.

Tevredenheid over de keuze voor het zelfstandig ondernemerschap gaat hand in hand met duurzaam ondernemerschap, vertaald in ondernemerschap dat vol te houden is tot aan het pensioen en dat gepaard gaat met positieve groeiverwachtingen. Van de zelfstandige ondernemers die tevreden terugblikken op hun keuze voor het zelfstandig ondernemerschap zegt 78% onvoorwaardelijk ja op de vraag of ze zich in staat achten hun werk voort te zetten tot

het pensioen. Bij degenen die ontevreden zijn over hun keuze, is dat slechts 42,1%. Van de zelfstandige ondernemers die tevreden zijn over hun keuze voor het zelfstandig ondernemerschap verwacht slechts 15,6% dat in de komende vijf jaar het niveau van activiteit zal verminderen, bij de ontevredenen loopt dit aandeel op tot bijna 50% (46,1%).

Welke elementen bepalen of een zelfstandige ondernemer tevreden is over de keuze voor het statuut van zelfstandig ondernemer? Het antwoord op deze vraag geeft meteen een aantal aandachtspunten voor het beleid rond duurzaam ondernemerschap. Wij bekeken in dit verband vier thema's.

Er is een duidelijke samenhang tussen de tevredenheid over de keuze voor het zelfstandig ondernemerschap en de tevredenheid over een **aantal financieel-economische aspecten** zoals de tevredenheid over het inkomen, de tevredenheid over de financieel-economische situatie en de mogelijkheid om financiering of leningen te bekomen. Bij zelfstandige ondernemers die tevreden zijn over alle financieel-economische aspecten ligt het aandeel dat tevreden is over zijn of haar keuze voor het zelfstandig ondernemerschap op 90,3%. Bij de zelfstandige ondernemers die over minstens één van deze aspecten ontevreden zijn, daalt dit aandeel tot 61,5%.

De tevredenheid over de keuze voor het zelfstandig ondernemerschap hangt ook sterk samen met de tevredenheid over de dienstverlening vanwege de overheid zoals de **contacten met de overheidsadministratie en de sociale bescherming**. Van de zelfstandige ondernemers die tevreden zijn over de sociale bescherming is 95,1% ook tevreden met zijn of haar keuze voor het zelfstandig ondernemerschap. Bij degenen die ontevreden zijn over de sociale bescherming is dat slechts 63,5%. De aandelen tevredenen met de keuze voor het zelfstandig ondernemerschap voor tevreden versus ontevreden met de contacten met de overheidsadministratie zijn resp. 85,3% en 66,5%.

Het aandeel zelfstandige ondernemers dat tevreden terugblijkt op zijn of haar keuze voor het zelfstandig ondernemerschap is groter bij die zelfstandige ondernemers die zich ondersteund voelen door een **sociaal netwerk**. Het maakt daarbij minder uit of de zelfstandige ondernemer zijn zaak alleen runt of deel uitmaakt van een ruimere samenwerkingsverband, al dan niet onder de vorm van een vennootschap.

Ook de kwaliteit van het werk is van belang voor de tevredenheid over de keuze voor het zelfstandig ondernemerschap. Bij de zelfstandige ondernemers met **werkbaar werk** is 84,6% tevreden met hun keuze, bij de anderen ligt dat aandeel meer dan 20 procentpunt lager namelijk op 63,3%. We vinden ook een hoger aandeel tevredenen bij hen die zich voldoende opgeleid voelen op het vlak van **technische en/of managementcompetenties**.

Om verder te evolueren naar **duurzaam ondernemerschap** kunnen we op basis van de analyse dus concluderen dat het wellicht loont om op alle vier de onderzochte domeinen in te zetten: het creëren van financieel-economische ruimte, de rol van de overheid als dienstverlener, oog voor samenwerking en sociale netwerken en werken aan werkbaar werk en competenties. Uit de analyse blijkt bovendien dat er tussen de deelgroepen heel wat verschillen zijn, wat pleit voor een gediversifieerde aanpak. Enkel voor de dienstverlening vanuit de overheid is dat niet zo. Hier geldt dat telkens minder dan 1 op vier hierover tevreden is.

We geven hieronder een paar bevindingen voor specifieke deelgroepen. We beschrijven zowel de opvallend sterke als de opvallend zwakke punten van een bepaalde deelgroep.

- De **horeca** heeft –in vergelijking met de andere sectoren- het laagste aandeel (65,9%) tevredenen met de keuze voor het zelfstandig ondernemerschap. De sector heeft het

laagste aandeel tevredenen met alle financieel-economische aspecten (12,9%), voor een goede ondersteuning vanuit een sociaal netwerk (28,6%) en de laagste werkbaarheidsgraad (40%). Deze lage werkbaarheidsgraad resulteert uit relatief hoge aandelen voor problematisch op het vlak van psychische vermoeidheid 40%, motivatie 16,8%, leermogelijkheden 14,7% en werk-privébalans 41,2%.

- De **intellectuele diensten** hebben – in vergelijking met de andere sectoren – het hoogste aandeel (83,2%) tevredenen met de keuze voor het zelfstandig ondernemerschap. De sector is ook bij de koplopers wat betreft het aandeel dat tevreden is over de financieel-economische aspecten (34,6%) en met de ondersteuning vanuit het sociaal netwerk (45,8%). Ook de werkbaarheidsgraad van de sector ligt met 58,1% boven het gemiddelde voor de zelfstandige ondernemers. Bovendien liggen de aandelen voor ‘geen competentiedeficit’ voor technische vaardigheden (96%) en voor managementvaardigheden (83,8%) hoger dan in de andere sectoren.
- Bij de **landbouw en de transportsector** valt het relatief laag aandeel tevredenen met de keuze van het zelfstandig ondernemerschap van resp. 67,5% en 69% op. Daarnaast zien we ook een lage aandeel tevredenen met de financieel-economische aspecten (resp. 17,9% en 21,8%). In de landbouw voelt een relatief hoog aandeel van de zelfstandige ondernemers zich in zijn bedrijfsvoering ondersteund door een sociaal netwerk (49,8%), in de transportsector ligt dit aandeel lager nl op 35,7%.
- Bij de **vrije beroepen** leunt het aandeel dat tevreden is over de keuze voor het zelfstandig ondernemerschap (74,2%) sterk aan bij het gemiddelde. Daarnaast valt het relatief hoge aandeel dat tevreden is over de financieel-economische aspecten op (41,3%). Tegelijk zit deze sector aan de staart als we kijken naar het aandeel ‘geen deficit op het vlak van managementcompetenties’ (61,9%).
- Zelfstandige ondernemers met **groeiperspectief** zijn met een aandeel van 88,5% duidelijk het meest tevreden met hun keuze voor het zelfstandig ondernemerschap. Zij voelen zich in hun bedrijfsvoering meer dan de andere ondernemers ondersteund door een sociaal netwerk (55,5%). Ook hun tevredenheid over alle financieel-economische aspecten ligt hoger (37,6%). Omgekeerd betekent dit wel dat een grote groep –zelfs van de groeiers– ontevreden is over één of meerdere aspecten van hun financieel-economische situatie.
- **Lager geschoolde zelfstandige ondernemers** (maximaal lager secundair) hebben ten aanzien van de hoger geschoolden een kleiner aandeel dat tevreden is over de keuze voor zelfstandig ondernemerschap (68,9%). Hier vallen de relatief lage aandelen op voor ondersteuning door sociaal netwerk (29,2%), voor ‘geen competentiedeficit’ op technisch vlak (87%) en/of op het vlak van management (66,7%).
- Bij **jonge zelfstandige ondernemers** ligt het aandeel ‘goede ondersteuning door sociaal netwerk’ relatief hoog (53,4%) maar ze rapporteren relatief vaker dan de andere ondernemingen ‘geen competentiedeficit’ inzake management (54,4%)
- **Vrouwelijke ondernemers** zijn minder tevreden dan de mannen over hun keuze voor het zelfstandig ondernemerschap. Het aandeel vrouwelijk ondernemers dat geen competentiedeficit ervaart op het technische of managementvlak, ligt lager dan bij de mannen.

Lijst met figuren

Figuur 1: Mate van tevredenheid van de zelfstandige ondernemer met de keuze voor het zelfstandig ondernemerschap, drie categorieën, 2013	5
Figuur 2: Aandeel tevreden met de keuze voor het zelfstandig ondernemerschap naar sector, 2013	6
Figuur 3: Aandeel tevreden met diverse aspecten van het zelfstandig ondernemerschap, 2013	8
Figuur 4: Afwijking (in percentage punten) van het aandeel tevreden met de dienstverlening van de overheid per sector ten aanzien van het aandeel voor Vlaanderen, 2013	9
Figuur 5: Afwijking (in percentage punten) van het aandeel tevreden met financieel-economische aspecten van het ondernemerschap per sector ten aanzien van het aandeel voor Vlaanderen, 2013	10
Figuur 6: Afwijking (in percentage punten) van het aandeel tevreden met werktijden per sector ten aanzien van het aandeel voor Vlaanderen, 2013	11
Figuur 7: Afwijking (in percentage punten) van het aandeel tevreden met de externe contacten en de interne contacten per sector ten aanzien van het aandeel voor Vlaanderen, 2013	12
Figuur 8: Aandeel tevreden met de keuze voor het zelfstandig ondernemerschap opgesplitst naar tevredenheid over financieel-economische aspecten van het ondernemerschap, 2013....	14
Figuur 9: Aandeel tevreden met de keuze voor het zelfstandig ondernemerschap opgesplitst naar tevredenheid over de contacten met de overheidsadministratie en de sociale bescherming, 2013	15
Figuur 10: Aandeel tevreden met de keuze voor het zelfstandig ondernemerschap opgesplitst naar samenwerking en sociaal netwerk, 2013	16
Figuur 11: Mate van ondersteuning door sociaal netwerk, 2013.....	16
Figuur 12: Aandeel tevreden met keuze zelfstandig ondernemerschap opgesplitst naar werkbaar werk, 2013	17
Figuur 13: Aandeel tevreden met keuze zelfstandig ondernemerschap opgesplitst naar ervaren competenties (technische, management), 2013	19

Bijlage 1: Aandeel zelfstandige ondernemers tevreden naar deelgroepen, 2013

	keuze zelfstandig ondernemerschap	contacten externen		contacten intern		dienstverlening overheid overheid		financieel-economische aspecten			werkijden
		contacten klanten	contacten leveranciers	samenwerking venoot of partner	personeel	contacten overheidsadministratie	sociale bescherming	inkomen	fin-ec toestand	mogelijkheid tot financiering	
Geslacht											
man	75,9	87,8	79,2	78,7	82,3	17,2	18,5	49,4	46,6	48,3	55,7
vrouw	69,7	93,0	76,0	82,8	81,2	21,0	18,5	46,8	42,1	47,6	58,8
Leeftijd											
- 30 j.	71,1	91,1	73,8	86,9	82,1	17,6	17,7	49,2	47,1	44,2	56,9
30 - 39 j.	77,0	91,1	76,9	75,5	78,4	15,4	16,5	50,4	47,3	46,6	51,9
40 - 49 j.	73,1	89,6	80,1	78,6	82,3	18,9	18,4	46,9	43,7	47,6	55,7
50 - 54 j.	73,1	88,1	76,6	81,7	85,7	19,0	18,7	49,4	44,9	50,5	59,4
55 + j.	74,2	87,6	79,4	83,3	82,2	20,2	21,4	49,3	45,9	50,8	61,7
Opleidingniveau											
lager secundair	68,9	87,3	83,5	81,3	82,9	20,8	23,2	39,2	35,8	46,7	60,1
hoger secundair	70,4	88,3	82,6	84,8	80,4	19,0	20,0	42,6	37,4	43,8	55,6
hoger onderwijs	77,5	90,5	74,1	76,9	82,9	17,4	16,7	54,6	52,5	51,3	56,3
Sector											
landbouw	67,5	77,4	78,6	87,8	77,5	16,2	18,2	25,3	28,6	45,7	55,2
transport en productie	69,0	85,3	83,4	80,5	73,6	14,2	19,1	43,4	35,6	44,0	58,3
bouw	75,7	86,5	87,6	78,9	85,5	15,7	20,1	50,7	45,1	45,6	62,8
handel	71,4	89,1	84,6	86,0	79,1	19,8	17,7	42,6	39,6	45,6	56,3
horeca	65,9	93,6	87,5	82,9	77,0	19,2	20,4	28,8	27,9	31,2	48,9
vrije beroepen	74,2	91,4	61,9	77,7	85,1	17,3	16,1	59,3	55,9	61,0	49,5
intellectuele diensten	83,2	91,7	75,1	69,7	82,3	20,5	19,5	60,0	57,1	44,5	64,2
andere sectoren	75,5	91,9	76,3	78,7	88,4	20,7	19,2	48,2	44,5	47,4	59,4
Toekomstige activiteit											
sterke groeiers	88,5	94,9	81,3	86,7	90,2	21,4	22,4	55,2	57,4	53,6	62,7
anderen	72,8	89,0	77,9	79,0	81,2	17,9	18,1	48,0	44,0	47,5	56,2
Omvang											
geen personeel	73,3	89,0	75,9	71,6		19,1	17,9	45,7	42,1	43,9	57,2
personeel	75,0	90,1	80,9	81,0		17,2	19,3	52,6	49,4	52,9	56,1
Anciënniteit											
minder dan 3 jaar	75,4	91,9	79,9	79,8	76,7	17,6	20,1	47,9	47,3	39,9	60,9
meer dan 3 jaar	73,8	89,1	77,9	79,8	82,4	18,3	18,3	48,6	45,0	48,9	56,1
Zelfstandige ondernemers	73,9	89,4	78,0	79,7	82,1	18,2	18,4	48,5	45,1	47,9	56,6

Bijlage 2: Toetsing evolutie aandeel tevreden 2007-2013 voor verschillende aspecten van tevredenheid naar deelgroepen

2007-2013	keuze zelfstandig ondernemerschap	externe contacten		interne contacten		dienstverlening overheid		financieel- economische aspecten			werktijden
		contacten klanten	contacten leveranciers	samenwerking venoot of partner	personeel	contacten overheidsadministratie	sociale bescherming	inkomen	fin-ec toestand	mogelijkheid tot financiering	
Geslacht											
man	ns	ns	ns	↘	ns	↘	↗	↗	ns	↘	ns
vrouw	ns	ns	ns	↘	ns	ns	ns	ns	ns	↘	ns
Leeftijd											
- 30 j.	ns	ns	ns	ns	ns	ns	ns	ns	ns	↘	ns
30 - 39 j.	ns	ns	ns	↘	↘	↘	ns	ns	ns	↘	ns
40 - 49 j.	ns	ns	ns	↘	ns	ns	ns	ns	ns	↘	ns
50 - 54 j.	ns	ns	ns	ns	ns	ns	↗	ns	ns	↘	ns
55 + j.	ns	ns	ns	ns	ns	ns	↗	↗	ns	↘	ns
Opleidingniveau											
lager secundair	ns	ns	ns	ns	ns	ns	↗	ns	ns	ns	ns
hoger secundair	ns	ns	ns	ns	ns	ns	↗	ns	ns	↘	ns
hoger onderwijs	ns	ns	ns	↘	ns	↘	ns	ns	ns	↘	ns
Sector											
landbouw	ns	ns	ns	ns	ns	ns	ns	ns	ns	↘	ns
transport en productie	ns	ns	ns	ns	ns	ns	ns	ns	↘	↘	ns
bouw	ns	ns	ns	ns	↗	ns	↗	ns	ns	↘	ns
handel	ns	ns	ns	ns	ns	ns	↗	ns	ns	↘	ns
horeca	ns	ns	ns	ns	ns	ns	↗	ns	↘	↘	ns
vrije beroepen	ns	ns	↘	↘	ns	ns	ns	↗	↗	↘	ns
intellectuele diensten	ns	ns	ns	ns	ns	ns	ns	ns	ns	ns	ns
andere sectoren	ns	ns	ns	↘	ns	ns	ns	ns	ns	↘	↘
Toekomstige activiteit											
sterke groeiers	ns	ns	ns	ns	ns	ns	ns	ns	ns	↘	ns
anderen	ns	ns	ns	↘	ns	↘	↗	↗	ns	↘	ns
Omvang											
geen personeel	ns	ns	ns	↘	ns	↘	↗	ns	ns	↘	ns
personeel	ns	ns	ns	↘	ns	ns	↗	ns	ns	↘	ns
Anciënniteit											
minder dan 3 jaar	ns	ns	ns	ns	ns	↘	ns	ns	ns	ns	ns
meer dan 3 jaar	ns	ns	ns	↘	ns	↘	↗	ns	ns	↘	ns
zelfstandige ondernemers	ns	ns	ns	↘	ns	↘	↗	ns	ns	↘	ns

Bijlage 3: Prevalentie aandachtspunten voor duurzaam ondernemerschap voor verschillende aspecten van tevredenheid naar deelgroepen 2013

	% tevreden over keuze zelfstandig ondernemerschap	% tevreden over alle financieel economische aspecten	% dienstverlening overheid		% goed ondersteund door sociaal netwerk	% werkbaar werk	% geen competentiedeficit	
			contacten overheidsadministratie	sociale bescherming			op technisch vlak	op vlak van management
Geslacht								
man	75,9	29,9	17,2	18,5	36,6	51,8	92,9	75,1
vrouw	69,7	28,2	21,0	18,5	41,8	50,3	90,3	64,6
Leeftijd								
- 30 j.	71,1	28,3	17,6	17,7	52,4	54,4	90,6	54,4
30 - 39 j.	77,0	28,2	15,4	16,5	43,3	47,7	91,9	66,6
40 - 49 j.	73,1	28,6	18,9	18,4	39,7	49,3	92,5	75,4
50 - 54 j.	73,1	31,3	19,0	18,7	38,2	53,9	92,6	76,1
55 + j.	74,2	31,6	20,2	21,4	35,1	56,3	91,9	75,0
Opleidingniveau								
lager secundair	68,9	24,5	20,8	23,2	29,2	48,3	87,0	66,7
hoger secundair	70,4	23,6	19,0	20,0	38,1	51,0	91,4	71,9
hoger onderwijs	77,5	34,3	17,4	16,7	44,6	52,4	94,0	73,2
Sector								
landbouw	67,5	17,9	16,2	18,2	49,8	56,0	88,7	72,2
transport en productie	69,0	21,8	14,2	19,1	35,7	52,6	89,6	76,5
bouw	75,7	26,8	15,7	20,1	37,8	48,0	90,0	69,1
handel	71,4	25,2	19,8	17,7	36,8	49,7	89,8	75,2
horeca	65,9	12,9	19,2	20,4	28,6	40,0	89,8	74,3
vrije beroepen	74,2	41,3	17,3	16,1	43,9	48,5	95,3	61,9
intellectuele diensten	83,2	34,6	20,5	19,5	45,8	58,1	96,0	83,8
andere sectoren	75,5	31,0	20,7	19,2	39,4	57,6	92,9	73,9
Toekomstige activiteit								
sterke groeiers	88,5	37,6	21,4	22,4	55,5	55,4	91,6	74,5
anderen	72,8	28,5	17,9	18,1	39,0	51,0	92,2	71,6
Omvang								
geen personeel	73,3	26,8	19,1	17,9	37,5	54,1	92,3	70,7
personeel	75,0	32,4	17,2	19,3	44,2	47,5	92,2	73,8
Anciënniteit								
minder dan 3 jaar	75,4	24,7	17,6	20,1	49,5	54,8	89,3	63,0
meer dan 3 jaar	73,8	29,8	18,3	18,3	39,3	51,0	92,6	73,0
Zelfstandige ondernemers	73,9	29,2	18,2	18,4	40,3	51,4	92,2	71,9